

нѣкога 3 или 4 манастири, две черкви, едната отъ които е още запазена, и крепост³. Тамъ Теодосий събралъ около себе си около 50 младежа, между които най-видни били: Евтимий, по-късно патриархъ, и Дионисий, който владѣлъ много добре гръцки и славянски и превелъ на славянски много проповѣди на Ивана Златоуста, въ това число шестъ противъ еврейтъ⁴.

Отдавна западната старобългарска литература почнала да се съживява, и самъ царьтъ усърдно я насърдчавалъ. По заповѣдь на Александра била преведена отъ гръцки на славянски езикъ хрониката на Константина Манасия и били преписани дебели томове богословски съчинения⁵. Въобще отъ никой другъ периодъ на българската история не сж дошли до насъ толкова стари ржкописи, колкото отъ времето на „височайшия и всемогъщъ царь Иванъ Александъръ“. На неговитѣ грижи се радвали сжщо и манастиритѣ. Той надарилъ щедро двата главни български манастири — Рилския и Зографския. Основалъ и новъ манастиръ въ политѣ на Витоша⁶, гдето се създакъ единъ малкъ Атонъ: тамъ въ негово време имало повече отъ 14 манастира, повечето отъ които сега сж само развалини, а богатитѣ имъ библиотеки вече отдавна сж изчезнали или сж били разграбени.

Официалната държавна църква трѣбвало да предприеме редица енергични мѣрки срещу еретицитѣ. Тогавашниятъ търновски патриархъ Теодосий II се посвѣтвалъ върху това съ настоятеля на килифарскитѣ монаси и по неговъ съветъ свикалъ (ок. 1350 г.) съборъ, на който председателствувалъ самия царъ наредъ съ патриарха. Тукъ били доведени и хванатитѣ предварително еретически учители. Теодосий завързалъ споръ съ тѣхъ за богомилското учение, за дуализма, за брака, за кръста и пр. Калугерътъ Лазаръ призналъ заблужденията си и се отрекълъ отъ тѣхъ, но Кирилъ Босота и неговиятъ ученикъ попъ Стефанъ не могли да бждатъ убедени да се откажатъ и тѣ отъ убежденията си. Ето защо царьтъ, споредъ църковнитѣ закони, заповѣдалъ да имъ обгорятъ лицата съ накалено желѣзо и да ги изгонятъ отъ царството.

Съ това, обаче, не могла да бжде сломена силата на богомилитѣ, които отъ преди нѣколко вѣка успѣли вече да пуснатъ корени въ страната. А трѣбвало да се усмиратъ още и исихаститѣ и еврейтъ. На новия съборъ (1355) царьтъ се явилъ съ князетѣ Шишманъ и Асенъ, явили се всички български епископи, дошелъ и Теодосий съ монаситѣ отъ Килифарево — съ една дума, събрала се цѣлата иерархия на страната. Богомилитѣ и исихаститѣ били прокълнати, старѣитѣ и свещеницитѣ (служителитѣ) имъ били изпратени на заточение, а гражданскитѣ права на еврейтъ били ограничени съ грамота (свитѣкъ)⁷.

Около 1356 г. Теодосий отишълъ въ Цариградъ за да посети тамъ въ Параорийския манастиръ стария си училищень другаръ патриарха Калистъ, и умрѣлъ въ манастира Св. Мамантъ (извънъ града, предъ Влахернската врата) на 27 ноемврий 1362 г. Неговиятъ ученикъ *Евтимий* продължилъ почнатото дѣло. Въ Пера, близо до Търново, той въ пълно уединение, се заелъ да прегледа отново старославяския преводъ на Св. Писание, понеже преводътъ билъ пълненъ съ много тежки изрази, не билъ достатъчно гладкъ, често се отклонявалъ отъ гръцкия оригиналъ и давалъ съ всичко това поводъ за разни еретични тълкувания. Когато следъ смъртьта на Йоаникия II Евтимий билъ избранъ за патриархъ, той започналъ нова борба съ богомилитѣ, защото тѣ даже и следъ втория съборъ не само че не отслабнали, но и дотолкова се засилили, че около